

vinden ayrılarak Paşa ile birlikte Bağdat'a gitmiş, Vilâyet Basımevi'ni kurmak ve *Zevra* (Bağdat) adındaki vilâyet gazetesini çıkarmak ödevlerini üzerine almıştır. Bu müddet içinde ağabeyi ölmüş ve ailenin bütün ağırlığı onun omuzlarına yüklenmiştir.

Bağdat'taki kazancı ile bu yükü kaldıramıyacağını anlayınca işinden çekilip İstanbul'a gelmiş ve bir yandan haf-talık *Ceride-i Askeriye* başyazarlığını yaparken, bir yandan da, işçisini kendi ailesi arasından seçtiği küçük bir basımevi de kurmuştur (1871). Ahmet Mithat'ın yazı alanındaki ünü bundan sonra başlar. birçok gazetelere yazı yazmakla beraber onun önce *Dağarcık* dergisini, sonra *Devir* ve *Bedir* gazetelerini çıkarması, roman ve piyes denemeleri yapması hemen hemen bu yıllara ras-lamaktadır. Fakat bu ilk gazeteciliği pek kısa sürmüş, bir aralık *Dağarcık'ta* çıkan ve islâmlık aleyhinde olduğu iddia olunan «Divardan bir seda» adlı bir yazısından ötürü 1873 te Yeni Osmanlılar'la birlikte Rodos'a sürülmüştür. Abdülâziz'in tahtan indirilmesine kadar (1876) devam eden bu sürgün hayatı Ahmet Mithat'ta bir çekingenlik uyandırmış ve Ahmet Mithat bundan sonraki yazılarında çok dikkatli davranarak siyasi olayların gelişmesine ayak uydurmağa çalışmıştır. Abdülhamit II. ile çok iyi geçinebilmesi, Padişah'ın gözüne girerek Bâlâ rütbesini alması ve genliğe kavuşması, bu ihtiyatlı hareketleri yüzündendir. Yavaş yavaş büyük bir basımevi sahibi olan Ahmet Mithat, 27 haziran 1878 de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesini çıkarmağa başlamış, 1888 de de İstokholm'da toplanan VIII. Müsteşrikler Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etmiştir.

1908 den sonra, II. Abdülhamit devrindeki durumu gözününde tutularak emekliye çıkarılan yazarın, ancak Mec-lis-i Vükelâ'nın özel bir kararı ile, Darülfünun, Darülmuallimat ve Medrese - tül - Vâizin'de ders vermesine izin verilmiştir. Böylece, Darülfünun'da felsefe tarihi, Dinler tarihi ve Umumi tarih, Medrese-tül-vâizin'de Dinler tarihi, Darülmuallimat'ta tarih ve terbiye derslerini okutmuştur.

Darüşşafaka'da da parasız olarak öğretmenliği kabul etmiştir. Bu okulda nöbetçi olarak bulunduğu bir gece kalb durmasından ölmüştür.

Ahmet Mithat, Tanzimat'tan sonraki edebiyatımızda, bilgi bakımından ansiklopedik karakter taşıyan ilk yazı adamıdır. Bilgisini halka vermek ve halkın kültür seviyesini yükseltmek için harcadığı büyük gayret, hizmetlerinin en başında gelir. Ahmet Mithat'ın Tuna gazetesinde başlayan ilk yazı hayatı, Bağdat'ta iken yazıp yayımladığı *Kıssadan Hisse* ve *Letri-i Rivâyât*'ın bir kısmı ile esaslı bir yola girmiştir.

Bağdat'tan İstanbul'a dönüşünde, geçim sıkıntısı içinde kaldığından edebî alanda fazla uğraşamamış, ancak sürgün edildiği Rodos'ta bu çalışmalarına yeniden başlayarak *Hasan Mellâh*, *Hüseyin Fellâh* ve *Dünyaya Yeniden Geliş* yahut *İstanbul'da neler Olmuş* (1874) gibi, kendisine geniş bir ün kazandıran eserlerini yazmıştır. Roman ve hikâye nev'i, onun, en çok önem verdiği bir alandı. Bu sayede, tatlı bir anlayış ve külfetsiz bir üslûpla öğretmek istediklerini vermek imkânını bulabiliyordu. Bunlar arasında, yukarıdakilerden sonra en tanınmışları: *Paris'te Bir Türk* (1876), *Yer Yüzünde Bir Melek* (1879), *Henüz On Yedi Yaşında* (1880), *Dürdane Hanım* (1884) ve *Jön Türk* (1910) tür.

Daha çok Fransız romancılarından yaptığı çevirmeler tercüme anlayışı bakımından önemli sayılmazsa da halka Batı romanının ilk örneklerini vermek bakımından edebiyatımızda özel bir yer almağa hak kazanmıştır.

AHMET MİTHAT EFENDİ (1844 - 1912), Türk

yazarı. Babası, bezci Süleyman Ağa'dır. İstanbul'da Tophane'de doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybettikten sonra bütün aile ile birlikte, Vidin'e bağlı bir kazanın müdürü olan üvey ağabeyisi Hafız Ağa'nın yanına gitmiştir. Birkaç yıl sonra tekrar İstanbul'a gelen Ahmet, ilk öğrenimine Tophane'deki Sıbyan okulunda başlamış ve ağabeyisinin Niş'te yeniden ödev alması üzerine de oradaki Rüştiye okuluna verilmiştir. Okulu bitirdikten sonra, Mithat Paşa'nın kurdu

AHMET MİTHAT EFENDİ

duğu Tuna vilâyetinin merkezi olan Ruscuk'ta küçük bir göreve atanmıştır. Ahmet, bir yandan görevine devam ederken, bir yandan da sabahları cami derslerine giderek bilgisini artırmış boş vakitlerinde ise, bazı memurlardan Fransızca dersi almıştır. Ondaki ilk yazı merakı bu sıralarda uyanmıştır. Vilâyetin «teşkilât kanunu» gereğince çıkarılmakta olan *Tuna* gazetesindeki ilk yazılarını takdir eden Mithat Paşa, ona Mithat adını vermiştir. Bu sıralarda geçici bir ödevle gönderildiği Sofya'da evlenmiş ve bir müddet orada kalmıştır. Ruscuk'a dönünce, Tuna'da işletilen devlet gemilerinin hesap işlerine memur edilen Ahmet Mithat, Paşa'nın Bağdat valiliğine atanması üzerine, göre-

AHMET MİTAT EFENDİ

Ahmet Mithat'ın hikâyeciliği ve romancılığı, halk hikâyeciliğinden Batı hikâye ve romancılığına bir geçiştir. Bu bakımdan, onun bu eserlerinde Batı hikâyeciliğinin çeşitli akımlarının (romantizm, realizm, natüralizm..) metotlarını - sistemsiz olarak - bulmak mümkündür.

Edebiyat alanında çalıştığı diğer bir nevi de tiyatrodur. Dram ve operet gibi türlü çeşitlerde olan bu eserleri arasında da *Açıksbaş*, *Abz-i sâr* ve *Zibâ* en önemlileridir.

Ahmet Mithat'ın edebiyat dışındaki çalışmalarına gelince; bunlar felsefe, tarih, coğrafya olmak üzere çok dağınıktır. Bunlar daha çok tercüme olan veya Batı kaynaklarından fazla faydalanılarak kaleme alınan eserlerdir. On dört cüz olarak yayımladığı *Kâinat* (1871 - 81) adlı, cihan tarihinden bahseden eseri bu cümledendir. Abdülhamit II.nin tahta çıkmasından sonra yazdığı *Üss-i İnkilâb* (1877) ta Abdülâziz devrine ait olayları tarafsız olmıyan bir görüşle inceler. Bir yıl sonra yazdığı *Zübdet - ül - Hakayik*'te de 1876 harbinin sebeplerini ve sonuçlarını Abdülhamit II.nin lehine yormaya çalışır. Osmanlı tarihine ait *Mu-fassal* (1880) adlı eseri ise kendisinden önce söylenenleri tekrarlamaktan ileriye geçememiştir..

Ahmet Mithat, Bağdat'ta bulunduğu sıralarda, Can Muattar adındaki bir Doğu bilgininden okuduğu dinler tarihi ile, felsefeye merak sarmıştır. Onun felsefe bilgisi ve anlayışı da, çok sonraları bile, bu sınırın dışına çıkmamıştır. Draper'den, *İslâm ve Ulûm* adlı bir reddiye ekliyerek, *Nizâ-ı İlm-ü Din* adı ile çevirdiği eser, bu hususta, iyi bir örnek teşkil eder. *Schopenhaur'ın Felsefe'i Cedidesi* adındaki eseri de, daha serbest bir görüşle kaleme alınmış sayılabilir.

Ahmet Mithat, bugün için, düşünüş ve görüşlerinde kararsızlık ve basitlik, çalışmalarında dağınıklık olmakla beraber, Batı'ya dönüş hareketinin başına geçen en büyük kişilerden biri olarak kalacaktır.

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi

* 0 0 1 5 0 8 4 5 6 0 0 6 *